هاوڕێی ڕەخنەگر مایەی ڕەخنەکردنە ... سەدیق سەعید ڕواندزی

یەکێك لە گرفتە دیارەکانی بواری پەروەردە لە نێو ئێمەدا ئەوەیە،کە زۆر بە دەگمەن بە دواداچوون بۆ ئەو سەرنج و ڕەخنە و پێشنیارانە دەکرێت، کە لە دەرەوەی سیستەمی خوێندن، ڕووبەڕووی پەروەردە وناوەندەکانی خوێندن دەکرێنەوە.گەلێك جار، ڕەخنە لە زمان، لایەنی بابەتی، ڕێنووس و زانیارییەکانی نێو کتێبێکی خوێندن دەگیرێت کە پێشترچاپکراوە،کەچی چەند ساڵێك دواتر،بۆ بژاردن و پێداچوونەوە، بۆ ڕاستکردنەوەی هەڵەکان،کتێبەکان جارێکی دیکە چاپ دەکرێنەوە. بۆیە دەبینین بە دەگمەن ساڵێکی خوێندن هەیە گرفتێك ڕووبەڕووی پرۆسەی پەروەردە نەبێتەوە. ئەمە وێرای ئەوەی گەلێك جار ڕێنمایی و چەند ڕاسپاردەیەکی پەروەردەیی دەردەکرێن، کە جێبەجێکردنیان نەك هەرئەستەمە،بەڵکو بەجۆرێك لە جۆرەکان پرۆسەی پەروەردەش دەشێوێنن.لەو ڕوانگەیەوە،ئەم ساڵ لەچوارچێوەی ئەو گۆڕانکارییانەی دەکرێن، شوناسی سەرپەرشتیاری پەروەردەیی، گۆڕدرا بۆ(هاوڕێی ڕەخنەگر). هەر هاوڕێیەکیش، بە بێ ڕەچاوکردنی پسپۆڕایەتی کارگێڕییان، بۆ ماوەی دووساڵ لە گەڵ قوتابخانەیەك دەمێنێتەوە. لە ڕاستیدا،پێدانی هەموو ئەرکێکی کارگێڕیی،پەروەردەیی، هەڵسەنگاندن و بەدواداچوون بە تاکە یەك سەرپەرشتیار،کارێکە نەك هەر لە جێی خۆی نییە، بگرە هەڵەیەکی گەورەشە.

چونکە نابێت سەرپەرشتیارێك کە پسپۆڕییەکەی بە نموونە (کوردی)یە، هەڵسەنگاندن بۆ کاری بەڕێوەبەری قوتابخانە و هەموو وانە و پسپۆڕییەکانی دیکەش بکات.کە دڵنیام تیایدا سەرکەوتوو نابێت. پەیڕەوکردنی ئەو سیستەمە، بە بۆچوونی خۆم وەك مامۆستایەك، لە چەندین ڕووەوە جێگەی ڕەخنە لێگرتنە. چونکە چەند بڕیارو ڕاسپاردەیەك دەدرێتە قوتابخانەکان،کە گونجاو نین وجێبەجێکردنیان ئەستەمە.سەرپەرشتیار، ئەرکێکی تایبەتی و دیاریکراوی هەیە(گەرچی وەك مامۆستایەك بڕوام وایە یەکەی سەرپەرشتیاریی ئۆرگانێکی زیادەوپێویست نییە)کەئەویش بەدواداچوون و هەڵسەنگاندنی ئاستی زانستی قوتابخانە و چاودێریکردنی جێبەجێکردنی ڕێنماییەکانە.
وەلێ بە پێی ئەو ئەرکە نوێیە بێت کە هاوڕێی ڕەخنەگر لە

ئەستۆیدایە، ئەوا ئەرك و ڕۆڵی زۆر دەخاتە سەر ئەستۆی قوتابخانە و مامۆستاكان و بە بێ ئەوەی خۆشی هیچ ڕۆڵێكی هەبێت لە زەمینەكەدا.ئەمە لەلایەك، لە لایەكی دیكەوە، سەرقاڵكردنی بەڕێوەبەری قوتابخانەكان بەو هەموو ڕۆتینە كارگێڕییانەی قوتابخانە، وادەكات بەڕێوەبەر زۆرتر ڕۆڵێكی كارگێڕیی ونووسینەكی هەبێت لە وەی پێشەنگی قوتابخانە و نێوەندی یەكەمی ئاراستە كردنی بڕیارو ڕاسپاردەكان بێت. لە كاتێكدا بەرپرسیاریەتی قوتابخانە بە پلەی یەكەم لە سەرشانی بەڕێوەبەرە و ئەو دەبێت ئاگاداری هەمووگرفت و كێماسییەكانی قوتابخانە و قوتابییان و مامۆستایانیش بێت. لێرەدا بە كورتی چەند خەوشێكی ئەو شوناسە تازەیە دەخەمە ڕوو:_

یەكەم:_ هاوڕێ و ڕەخنەگر:_

بێگومان، كۆكردنەوە و لێكدانی هەردوو وشەی هاوڕێ و ڕەخنە لە دوو توێی ڕستە و دەربڕینێكدا، پارادۆكسێكی واتایی و زمانەوانی زەقە. چونكە هەر كەسێك سەروكاری لەگەڵ دنیای ڕەخنەگرتن هەبێت و لە ماهیەتی ئەو چەمكە بگات، تێ دەگات كە دەبێ كەسی ڕەخنەگر، چەند كەسێكی بێ لایەن، پیشەیی، سەربەخۆ بێت و نەكەوێتە ژێر هیچ فشارو كاریگەریەتییەك. ئەوەی ڕەخنە دەگرێت، دەبێ دوور بێت لە هەموو جۆرە پەیوەندییەكی كۆمەڵایەتی، هاوڕێیەتی، شاریی و ئایدۆلۆژی. نازانم چۆن كەسێك لە یەك كاتدا دەتوانێت هاوڕێت بێت و ڕەخنەگریشت بێت؟ ئاخۆ هاوڕێیەتییەكە نا بێتە هۆی جۆرێك لە چاوپۆشین و سڵكردنەوە لە هەندێك لادانی یاسایی و كارگێڕی و هەڵەی دیار؟ من دەزانم لێرەدا مەبەست ڕەخنەی بونیادنەرانەیە، وەلێ ڕەخنە چەمكێكی سەربەخۆیە و نابێ ببەسترێتەوە بە هیچ جۆرە پەیوەندییەك. گریمان ئەگەر پەیوەندییەكی توندوتۆڵ لە نێوان بەڕێوەبەری قوتابخانەیەك و ئەو هاوڕێ ڕەخنەگرە هەبێت، دەتوانێت بە سەربەستی ڕەخنە بگرێت و نەكەوێتە ژێر كاریگەریەتی ئەو پەیوەندییە؟. بۆیە پێشنیار دەكەم ناوی هاوڕێی ڕەخنەگر بكرێتە هاوڕێی قوتابخانە..

دووەم:_ هەڵسەنگاندنی مامۆستایان:_

یەكێكی دیكە لە هەڵە زەقەكانی هاوڕێی ڕەخنەگر ئەوەیە، كە داوا دەكات مامۆستایان خۆیان خۆیان هەڵبسەنگێنن و ئاستی زانستی خۆیان پێوانە بكەن!. لە ڕاستیدا، یەكەمجارە گوێبیستی شتێكی نامۆی لەوشێوەیە دەبم.نازانم چۆن كەسێك بە خۆی كارەكانی خۆی هەڵدەسەنگێنێ؟. كە كورد وتەنی كەس بە دۆی خۆی ناڵێت ترشە. ئاخۆ

ئەمە نابێتە زەمینەیەك بۆ ئەوەی دوور لە هەموو پێوەرێك مامۆستایان نمرەی هەڵسەنگاندن بۆ خۆیان دابنێن؟.ئەمە وەك ئەوە وایە کەسێك شیعر بنووسێت و هەر بەخۆشی شیعرەکەی هەڵبسەنگێنێت و خەڵاتی یەکەمیشی پێ بدات. لەوە هەڵەتریش ئەوەیە، کە داوا دەکرێت ئەو هەڵسەنگاندنە ئێستا(مانگی دە) بکرێت. کە تازە لە سەرەتای خوێندنین و دەیان بەشی خوێندن ماوە تەواو بکرێن.نازانم شتێك نەخوێنرێت چۆن هەڵسەنگاندنی بۆ دەکرێت؟!پێشنیار دەکەم هەڵسەنگاندنی مامۆستایان بخرێتە کۆتایی ساڵ و لەلایەن خۆشیانەوە ئەوهەڵسەنگاندنە نەکرێت.

سێیەم:_ چارەسەرکردنی گرفتی قوتابخانەکان لەلایەن خەڵکەوە:_

هەڵبەتە، قوتابخانە نێوەندێکی پیرۆزە و پەیوەندی بە هەموو ئۆرگانە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەلگاوە هەیە.بۆیە چەند پاڵپشتی پرۆسەی پەروەردە بین و کەموکورتییەکان چارەسەربکەین، ئەوەندەی تر پرۆسەی پەروەردە پێش دەکەوێت. بۆیە بڕوا ناکەم کەسێك هەبێت لاری لەوە بێت هاوکاری و دەستی یارمەتی بۆ قوتابخانەیەك درێژ بکات. وەلێ بە داخەوە ئەمە تائێستا نەبێتە کولتوور لەنێو ئێمە و زۆر بە دەگمەن کەسانێکی زەنگین هەن، کە پاڵپشتی پرۆسەی پەروەردە بکەن و پێداویستییەکانی دابین بکەن.لە کاتێکدا بۆ نموونە: ئەگەر مزگەوتێك بینا بکرێت، هەزاران کەس ئامادەن بەشداری لەو کارەدا بکەن،بەڵام بۆقوتابخانەیەك ونەخۆشخانەیەك بە پێچەوانەوە.
کەواتە ئەمە کارکردنێکی گەورەی هزری و پەروەردەیی دەوێت، تاکو هەمووان دەگەنە ئەو دەرەنجامەی کە بیناکردنی قوتابخانەیەك، هیچی کەمتر نییە لە بیناکردنی مزگەوتێك. یەکێکی دیکە لە داواکارییەکانی هاوڕێی ڕەخنەگر لە قوتابخانەکان ئەوەیە، کە داوای هاوکاری لە خەڵکی گوند و سەرمایەداران و کەسانی خێرخوازبکەن، تاکو کەمو کورتییەکانی قوتابخانە پڕ بکەنەوە. بێگومان داوایەکی لەو شێوەیە، جێگەی خۆی ناگرێت.چونکە لەلایەکەوە وەك باسمان کرد ئەمە نەبووە بە کولتوور لە نێو ئێمەدا، لەلایەکی دیکەشەوە هاووڵاتییان بۆچوونیان وایە ئەگەر ئەوان پێویستییەکانی قوتابخانەکان دابین بکەن، ئەی چی لەو بودجەیە دێت کە ساڵانە حکومەت بۆ کایەی پەروەردە تەرخانی دەکات؟.بۆچی پەروەردەکان خۆیان کێشەی قوتابخانەکان چارەسەرناکەن؟ چونکە زۆربەی خێزانی کورد، ئاستی بژێوییان نزمە و ئەگەر حکومەت بۆ بەرامبەرخوێندنیان بێدابین نەکات، دڵنیام زۆرینەیان ناتوانن خوێندن بە منداڵەکانیان تەواو بکەن.گریمان ئەم کارە وەك کارێکی مرۆیی، خێرخوازیی و

پەروەردەیی، ئەنجامدرا، بەڵام ئاخۆ ئەمە دەتوانرێت هەمیشەیی و بەردەوام بێت؟.بۆیە پێشنیار بۆ بەڕێز وەزیری پەروەردە دەکەم، کە ئەمە نەکرێتە ڕاسایەك و بەسەر قوتابخانەکاندا بسەپێنرێت، کە دڵنیام لە خەمی ڕیفۆرمکردنی پەروەردە دایە، وەك چۆن لە سەرەتای دەست بەکاربوونیشیدا چەند بڕیارێکی گرنگی دەرکرد.

چوارەم:_ دیدو پەیام و لۆگۆی قوتابخانەکان:_

یەکێکی دیکە لە داواکارییەکانی هاوڵاتی ڕەخنەگر لە کارگێڕی قوتابخانەکان ئەوەیە، کە دەبێ هەموو قوتابخانەیەك دید و پەیام و لۆگۆی تایبەتی خۆی هەبێت.لە ڕاستیدا، بوونی ئەو هەموو دید و پەیامە جیاوازانە لە ئاستی دروشم و پرەنسیپدا، شێواندنی پرۆسەی پەروەردەیە بە بڕوای من وەك مامۆستایەك. چونکە پەروەردە خۆی لە خۆیدا گەورەترین و پیرۆزترین دید و پەیامە و پێویست بەوە ناکات پەیامی ترمان هەبێت. هەموو پێشکەوتن و بیناکردنێك، هەموو هوشیاریی و درك کردنێك لە پەروەردەوە دەست پێ دەکات. ئێمە ئەگەر توانیمان پەیامی وەزارەتی پەروەردە و سیستەمی پەروەردەی خۆمان بگەیەنین و پڕۆفیشناڵانە پراکتیزەی بکەین،ئەوا پێویستمان بە هیچ شتێکی ترنابێت. ئێمە ئەگەر لە قوتابخانەکاندا و لە سەرەتای هاتنی منداڵ بۆ قوتابخانە،ئەوانمان فێری گیانی نەتەوەیی و نیشتمانی، خۆشەویستی خاك و نەتەوە و ئاڵا، هزری ژینگە دۆستی، کولتووری خوێندنەوەی کتێب، لێبوردەیی و گیانی پێکەوە ژیان کرد، پێویست بەوە ناکات پەیامیان بۆ دابنێین و فێریان بکەین.هەندێك بنەما هەن، لە بنەڕەتەوە بەشێکن لە پەروەردە و دەبێ مامۆستا خۆی هەستی پێ بکات و قوتابییان فێر بکات. ئیدی نازانم ئەو هەموو دیدو پەیام و دروشمانەمان بۆ چییە؟. کە منداڵمان لە قوتابخانە فێری هەموو شتێکی ڕاست و دروست و یاسایی کرد، پێویست بەوە ناکات دید و پەیام دابڕێژین کە ڕەنگە زۆرینەیان هەر کاریشی پێ نەکەن.

ئەمە ئەرکی قوتابخانە و توێژی مامۆستایانە کە ئەگەر دید و پەیام لە قوتابخانەش نەبوو، بزانن پەیامی پەروەردەکردنی منداڵ چییە و ئەرکی مامۆستا بەرامبەر بە قوتابییان چییە؟ ئەگەر هاوڵاتی ڕەخنە گرتازە ڕێنمایی بە مامۆستایان بدات کە قوتابییان فێری ئەوە بکەن نیشتمانەکەیان خۆشبوێت،ئاڵاو خاکەکەیان بناسن،لە گرنگی پەروەردە و فێرکردن تێ بگەن، مانای وایە ئێمە بیست و هەشت ساڵە هیچمان نەکردووە و دەبێ لە سفرەوە دەست پێ بکەینەوە.هەرچی سەبارەت بە لۆگۆی قوتابخانەکانیشە، ئەوا بوونی هەر لۆگۆیەك بۆ هەر قوتابخانەیەك، جۆرێك لە بێ یاسایی و بێ بەرنامەیی دەردەخات.

له هه‌موو دنیادا، لۆگۆ و ئاڵم تایبه‌ته به سه‌رۆکایه‌تی ده‌وڵه‌ت، حکومه‌ت و وه‌زاره‌ته‌کان، که‌چی لای ئێمه قوتابخانه هه‌یه هه‌شت قوتابی هه‌یه لۆگۆی تایبه‌تی خۆی هه‌یه. ئه‌مه ته‌نها لای ئێمه بوونی هه‌یه له هیچ وڵاتێك بوونی نییه. بۆیه ده‌بێت په‌روه‌رده‌کان و گشت قوتابخانه‌کان، ته‌نها لۆگۆی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده بکه‌نه ئاڵم و نیشانه‌ی خۆیان و له نووسراوه‌کانیاندا هه‌بێت. ڕه‌نگه زۆر سه‌رنج و تێبینی دیکه‌شمان له باره‌ی ئه‌رکی هاوڕێی ڕه‌خنه‌گره‌وه مابن،وه‌لێ بۆ ئێستا به پێویستییان نه‌زانین و له کاتێکی تردێینه‌وه سه‌ریان.

سه‌دیق سه‌عید ڕواندزی

*ئه‌م بابه‌ته له ڕۆژنامه‌ی خه‌بات ژماره‌ی ڕۆژی یه‌کشه‌ممه ڕێکه‌وتی10/11/2019 بڵاوکراوه‌ته‌وه…